

gjorde sig i Sverige långt mindre gällande, hela den sociala strukturen var hos oss en annan. I det sammanhanget uppstår den av författaren försummade frågan om de inflytelser från Danmark och Norge framkallade ett ur sociologisk synpunkt så att säga för tidigt 80-tal hos oss.

Exemplen på godtycke av denna art skulle kunna mångfaldigas. I sista kapitlet fastslås att det sociala underlaget för den litteraturriktning boken handlar om var för litet och att därför med 90-talet en klar reaktion inträdde — "en intellektualismens avrustningsprocess, en nedskrotning i stor stil av de förnuftsmässiga riktlinjerna för den medborgerliga och mellanfolkliga sammanlevnaden". Varför skulle genombrottsdiktningen vara socialt förklarlig 1885 men orimlig 1895? Och hur kan författaren nöja sig med att känneteckna 90-talet med dessa agitationsfraser? Lika löslig är framställningen av 1890-talets politik. Med några ord om ökat försvar, strejker och klasskamp och om att högerregeringar satt vid makten i Norden 1897 motiveras påståendet att detta årtionde var början till en allmän och långvarig reaktion. "Bismarcks 1890 avslutade jämviktsera framstod som en ölstugeidyll gentemot den vanvetets utrikesepok som nu bröt in i Lohengrinhjälmarnas, kapprustningens, flottprogrammets, kolonistridernas och de imperialistiska alliansernas tecken; man var på väg mot 1914 och dess fortsättning 1933." (Detta sägs, väl att märka, för att förklara 90-talets nordiska litteratur.) Påpekandet att efter sekelskiftet alla de nordiska länderna gick in i ett skede av demokrati, sociala reformer och liberalt eller socialistiskt styre är tillräckligt för att döma denna historieskrivning, som kränker kraven på saklig korrekthet och tankereda.

Herbert Tingsten.

D·N

23/1 1948

Socialdemokratin inför kommunismen

I press och riksdag har det socialdemokratiska partiets oklara hållning till kommunismen kritiserats. Svar har ingått i tidningarna och i en rad deklamationer, särskilt av statsministern, i remissdebatten. Kritikerna talar i ond tro, påstår man, gränslinjen mellan socialdemokrati och kommunism är lika klar och fast som någonsin. Dessa svar är glädjande, ty de visar i varje fall en tendens att just nu markera motståndningen till diktaturpartiet. Är de också övertygande?

Ja, så tillvida som ingen miss-tänker statsministern och flertalet ledare inom partiet för sympati för kommunismen. Deras demokratiska sinnelag betvivlas inte, det är för närvarande det väsentliga föreningsbandet mellan dem och den icke socialistiska oppositionen. Men då de utan förbehåll talar för hela sitt partis räkning övertygar de inte. Inom detta parti framträder en benägenhet att släta över skillnaden mellan socialdemokrati och kommunism och därmed mellan demokrati och diktatur. Och detta förhållande försvinner inte, de uttalade orden blir inte osagda, därför att statsministern förnekar och dementerar.

Några bevis bland många. Strax före 1946 års val (den 13 september) yttrade den socialdemokratiska ledaren i Stockholm, hr Z. Höglund, enligt stenografiskt referat följande: "Det finns i detta nu ingenting till vänster om socialdemokratin, sen

kommunisterna har slutit upp omkring arbetarrörelsens efterkrigsprogram... Det finns ingenting att slåss emot åt vänster i det aktuella läget." Hr Höglund sade inte ett ord om kommunismens diktaturvilja; tvärtom framhöll han att man utslutande borde propagera mot de borgerliga partierna. För några månader sedan, den 9 september 1947, hyllade en annan förgrundsmän inom socialdemokratin, Georg Branting, i en artikel i Morgon-Tidningen den bulgariske diktatorn Dimitrov. Införandet av kommunistisk diktatur i Bulgarien beskrevs som en "befrielseprocess", ett försök att förverkliga "vad som under lidandets och ofrihetens dagar kristalliserats fram som en föreställning om den riktiga folkstyrelsen, den verkliga demokratin". En lyckönskan frambars till "det nya, fredsälskande och reformivrige Bulgarien". Inte ett ord om terrorism vid valen, om pressens likriktning, om dödsdomen över motståndsmannen Petkov.

I den socialdemokratiska pressen, särskilt i Stockholm, har under lång tid ett överslättande av den kommunistiska regimens våldsmetoder varit regel. Ingenting om undertryckningen av medborgerlig frihet, om valtvånget och förföljelserna i de ryska drabantstaterna. Y. Lundbergs och S. Hellströms skandalösa skildring från Sovjet — där diktatur, slavarbete och terror inte ens berördes — utgavs av partiförlaget och beskrevs av ledande tidningar som en måttfull och pålitlig orientering. Genom att direkt uppmana arbetarna att hellre läsa kommunistisk än icke socialistisk press rekommenderade man diktaturtidningarna.

Oklara men icke desto mindre i samma riktning gående uttalanden från regeringshåll har bidragit att ge denna strömning styrka. Utrikesministern har angräpat den press som betonar vår ideella samhörighet med västern, men icke den press som blott avspeglar avsikterna hos de makthavande i öster. Förra handelsministern betecknade den icke socialistiska oppositionen som "onationell" och nazistiskt färgad i sin propaganda samtidigt som han berömde kommunismen som "regeringstrogen och socialdemokratiskt trogen" (16 mars 1947). Har andra ledare eller den socialdemokratiska pressen inskridit mot uttalanden som dessa? Inte med ett ord.

Det är denna dubbelhet som inger oro. Vad skulle socialdemokraterna säga om exempelvis en av högerens rikslagsmän hyllade Franco som hr Branting hyllade Dimitrov, om en annan högerledare godtog nazismen som en god bundsförvant — på samma sätt som hr Höglund i fråga om kommunismen —, om en av de icke socialistiska partiernas ledare talat om socialdemokraterna som "onationella" och prisat nazisterna som medhjälpare, dvs. uttryckt sig i stil med hr Myrdal? Svaret ger sig självt. Socialdemokraterna skulle, med all rätt, ha brännmärkt den oklarhet, det överseende, den kompromiss med det onda som sådana uttalanden inneburit. Eller vill socialdemokraterna förneka att de skulle ha handlat så?

Tydligt är alltså att skilda meningar — dels månad för månad, dels grupp för grupp — framföres inom socialdemokratin. Någon uppgörelse de motsatta riktningarna emellan kommer likväl inte till stånd. Eller, rättare sagt, en tyst uppgörelse tycks finnas, enligt vilken den högra handen inte låtsas veta vad den vänstra gör. När hrr Branting, Höglund och Myrdal talar i kommunistvänlig riktning tiger hr Erlander. När hr Erlander talar sitter hr Branting tyst i sin bänk, någon protest hörs inte från hr Höglund — hr Myrdal, men inte hans många kamrater inom opportunistens stora folk rörelse, är nu i Genève. Så fortgår det år efter år — det är så, tror man, som ett stort parti skall bevara sin makt.

D-N

24/1 1948

Bildningens demokratisering i USA

I juli 1946 tillsatte president Truman en kommitté av omkring trettio experter för utredning av undervisningsfrågorna i USA. Kommittén har nu publicerat sina första mera principiellt lagda betänkanden (under titeln Higher education for American democracy). De utgör ett märkligt tecken på den medvetna och konkret inriktade framstegsvilja som efter kriget behärskar USA, oberoende av partipolitiska motsättningar. Ett mer genomgripande reformförslag är knappast tänkbart.

Enligt kommittén är en omläggning av undervisning och uppfostran i viktiga punkter nödvändig. Då USA frånträtt sin traditionella isolationism, måste dess folk fostras att förstå andra folk, och det måste få de kunskaper i internationell politik och om andra länders förhållanden som är förutsättningen för en intelligent och aktiv fredspolitik. Samtidigt skall de demokratiska grundsatser och de etiska värden utan vilka de ej kan förverkligas bli medvetna hos hela nationen på ett annat sätt än förut. "Att frigöra och fullända varje medborgares inneboende krafter är folkstyrelsens centrala mål, och dess främjande av individens självförverkligande är dess största ära."

Vid sidan av framställningen av undervisningens syften diskuterar kommittén framför allt — och det är här dess väsentliga insatser ligger — en demokratisering av undervisningen i en helt annan mening. Det gäller att ge alla som därtill är skickade möjlighet att studera vid högre skolor och universitet. I detta hänseende har USA redan kommit långt. Antalet universitetsstudenter var år 1900 240.000, år 1940 1,5 miljoner, dvs. detta antal sexdubblades, medan unionens befolkning steg med omkring 70 procent; i Sverige besöker i proportion till folkmängden endast en bråkdel av detta antal — omkring 14.000 — högre undervisningsanstalter. Läroverken — med en total skoltid av tolv år — mottog år 1900 700.000 studerande, år 1940 sju miljoner (omkring 73 procent av ungdomen i dessa årsklasser); i Sverige är motsvarande antal, även om man oegentligt inräknar realskolorna, icke högre än 75.000, dvs. proportionsvis ungefär en femtedel av motsvarande antal i USA.

Kommittén dröjer emellertid icke vid jämförelser mellan förr och nu och berör över huvud icke USA:s ställning i förhållande till andra länder. Den understryker däremot att många amerikanska ungdomar icke kan få den utbildning som de kan antas ha begåvning och energi nog att tillgodogöra sig. På landsbygden får långt färre studera vid läroverk och universitet än i städerna; så t. ex. besöker 12,5 procent av stadernas ungdom i åldern 20—24 år universitet och högskolor, medan motsvarande siffra i jordbruksområdena är 6,5 procent. Framför allt är negerbefolkningen vanlottad. Bland de vita i nyss nämnda åldersgrupper får exempelvis 11,3 procent, bland negererna blott 6,7 procent studera. Även på denna punkt har visserligen en förändring till det bättre skett — den högre undervisningen för negrer har relativt sett utvidgats mycket mer än

för vita under senare år —, men den jämlikhet i fråga om möjligheter som betraktas som en nödvändig konsekvens av demokratin är icke förverkligad.

Då kommittén under hänvisning till siffror som dessa kräver radikala reformer är det i första hand med hänsyn till denna jämlikhetsprincip. De som vill och kan bedriva högre studier skall få göra det, så lyder det grundläggande resonemanget. Men man hänvisar också till att behovet av högre utbildning stiger vida snabbare än folkmängden; genom redogörelser för förhållandena inom olika yrkesgrupper, såsom lärare och läkare, klargörs att en expansion är behövlig. Och slutligen betonas att även inom de kroppsarbetande yrkena en högre bildning är värdefull från samhällets och den enskildes synpunkt. Alla har nytta och glädje av "att ha någon uppfattning om de värden som människor har funnit väsentliga i sitt liv, att ha förmåga att definiera problem och att vid deras lösning använda kritiska metoder, att vara i stånd att klart uttrycka sina idéer, att kunna umgås med andra människor på ett vänligt och hänsynsfullt sätt . . .", och alla dessa egenskaper är en högre uppfostran ägnad att utveckla.